

Iwona GROCHOWALSKA*

Mikołaj RADLIŃSKI**

UWAGI NA TEMAT ZMIAN STRUKTURY POLSKIEGO SZKOLNICTWA WYŻSZEGO PO 1989 ROKU – UWARUNKOWANIA I REZULTATY

Zarys treści: Celem artykułu jest poznanie uwarunkowań zmian struktury szkolnictwa wyższego w Polsce po 1989 roku oraz przedstawienie ich ogólnych rezultatów. W literaturze przedmiotu poszukiwano punktów zwrotnych, których doświadczyło polskie szkolnictwo wyższe po 1989 roku. Wykazano, że transformacja ustrojowa bezpośrednio wpłynęła na przejście systemu szkolnictwa wyższego w kierunku wolnego rynku, którego mierzalnym efektem było rozpoczęcie działalności uczelni niepublicznych. Mieszana struktura systemu szkolnictwa wyższego, tj. jednoczesne funkcjonowanie uczelni publicznych i niepublicznych wprowadziła mechanizmy konkurencji, w których znaczący stanowił mechanizm rekrutacji studentów. W artykule przeprowadzono badanie empiryczne i skoncentrowano je na ilościowym przedstawieniu ogólnych rezultatów zmian w strukturze szkolnictwa wyższego w Polsce w latach 1992-2021 pod względem zmian liczby studentów. W analizie wykorzystano wnioski statystyczne bazujące na wynikach analizy regresji. Wyniki badania liczby studentów w Polsce wskazują, że w sytuacji rosnącego zapotrzebowania na usługi edukacyjne na poziomie wyższym uczelnie niepubliczne cechowały się wyższą dynamiką działalności rekrutacyjnej, były bardziej konkurencyjne, w porównaniu z uczelniami publicznymi. Jednak, w sytuacji malejącego zapotrzebowania nie były one w stanie sprostać konkurencji ze strony uczelni publicznych – traciły studentów szybciej.

Słowa kluczowe: transformacja ustrojowa, system szkolnictwa wyższego, uczelnia, student, Polska.

* Politechnika Koszalińska, Wydział Nauk Ekonomicznych, absolwentka kierunku ekonomia

** I Liceum Ogólnokształcące im. St. Dubois w Koszalinie, uczeń klasy maturalnej

Wprowadzenie

Tłem do teoretycznej analizy obecnej struktury szkolnictwa wyższego w Polsce oraz jego bieżącej oceny jest transformacja ustrojowa, która najogólniej definiowana jest jako proces przechodzenia od gospodarki centralnie planowanej do gospodarki rynkowej¹. Transformacja ustrojowa w Polsce dała początek procesom, których celem było dostosowanie gospodarki do nowej rzeczywistości wewnętrznej i zewnętrznej. Rozpoczęła się od porozumienia zawartego przy „okrągłym stole” w 1989 roku pomiędzy przedstawicielami władzy komunistycznej, a przywódcami demokratycznej opozycji. Formalne przejście od Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej do III Rzeczypospolitej miało miejsce w grudniu 1989 roku wraz z nowelizacją konstytucji i zapoczątkowało nowy okres w dziejach polskiego państwa i narodu. Porozumienie to określiło nowy kształt instytucjonalny państwa w tym podział kompetencji w kwestii unormowań polityki wewnętrznej i polityki zagranicznej, w której integralną częścią był plan transformacji gospodarczej.

Plan transformacji gospodarczej miał realizować cele priorytetowe, tj. skutecznie przeciwdziałać hiperinflacji, przeprowadzić sprawne przejście z gospodarki centralnie planowanej do rynkowej w krótkim okresie czasu i sprywatyzować gospodarkę. Proces transformacji gospodarczej wymagał szybkiego dostosowania struktury produkcji dla sprostanania wymogom konkurencji. Nieodłącznym elementem transformacji była zmiana stosunków własnościowych, w których dążono do przewagi własności prywatnej nad państwową. Prywatyzacja przedsiębiorstw państwowych miała przynieść wzrost ich efektywności i prowadzić do wzrostu gospodarczego. Ponadto, miała pomóc rządowi osiągnąć założone cele fiskalne, tj. po pierwsze, zapewnić dochody budżetu państwa oraz po drugie, ograniczyć wydatki budżetowe na wsparcie finansowe dotąd państwowych przedsiębiorstw.

Zatem, przemiany ustrojowe były związane z głębokimi zmianami gospodarczymi, które miały znaczący wpływ na wszystkie pozostałe dziedziny życia społecznego, w tym system oświatowy. Przed rokiem 1989 w Polsce oświata, tj. edukacja i szkolnictwo wyższe było podporządkowane państwu. Większość placówek edukacyjnych miała charakter instytucji państwowych, a odsetek szkół i placówek prywatnych był niewielki. Szkoły i inne placówki edukacyjne miały wychowywać w duchu socjalistycznej moralności i socjalistycznych zasad współżycia społecznego. Podobnie, uczelnie miały kształtować naukowy pogląd na świat oparty na ideologii marksistowsko-leninowskiej, prowadzonej przez Polską Zjednoczoną Partię Robotniczą. Władze oświatowe zarządzające edukacją i szkolnictwem wyższym realizowały politykę oświatową państwa, a na stanowiskach kierowniczych w szkołach i na uczelniach w większości zasiadali

¹ U. Zagóra-Jonszta, *Polscy ekonomiści o przebiegu i skutkach transformacji*, Studia Ekonomiczne, Wyd. Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, 2017, s. 208-219.

członkowie partii, którzy byli gwarantem realizacji dyrektyw partyjnych. Wynikiem tak prowadzonej polityki oświatowej były problemy, które obserwowane były w społeczeństwie. Pod koniec lat 80. jedynie połowa dzieci objęta była opieką przedszkolną, jeszcze mniejsza liczba dzieci podejmowała po szkole podstawowej naukę w szkołach średnich, zaś jedynie dziesiąta część absolwentów szkół średnich podejmowała studia wyższe². Wiele z tych problemów udało się relatywnie szybko rozwiązać. Szczególnie pomocne w tym okazały się zastosowane przez rząd rozwiązania instytucjonalne oraz impulsy płynące z rynku, jednak w miejsce rozwiązanych pojawiły się nowe.

W okresie transformacji ustrojowej zaczęto zmieniać politykę oświatową, pierwszym kierunkiem zmian była zmiana dotychczasowej polityki oświatowej w kierunku demonopolizacji zadań państwa w dziedzinie edukacji i nauki, uniwersalizacja celów i ideałów wychowania, uwolnienie działalności naukowej oraz upowszechnienie edukacji i nauki zinstytucjonalizowanej. Transformacja ustrojowa dla szkolnictwa wyższego oznaczała szereg reform, których efekty odczuwalne są do dnia dzisiejszego.

Celem artykułu jest poznanie uwarunkowań zmian struktury szkolnictwa wyższego w Polsce po 1989 roku oraz przedstawienie ogólnych ich rezultatów. Przegląd literatury oraz wnioski z badania empirycznego skoncentrowano na udzieleniu odpowiedzi na następujące pytania badawcze:

- Jakie zmiany w systemie szkolnictwa wyższego zapoczątkowała transformacja ustrojowa?
- Kiedy w systemie szkolnictwa wyższego rozpoczęły działalność uczelnie niepubliczne oraz jaki to miało wpływ na rekrutację studentów?
- Czy uczelnie niepubliczne są bardziej konkurencyjne pod względem rekrutacji studentów w porównaniu z uczelniami publicznymi?

Treść artykułu została podzielona na dwie główne części. W pierwszej zaprezentowano ogólne uwarunkowania przemian szkolnictwa wyższego w Polsce po 1989 roku, które miały znaczenie dla ukształtowania obecnej struktury szkolnictwa wyższego. W drugiej części zaprezentowano metodologię badania empirycznego i jego wyniki. Artykuł kończy podsumowanie, w którym na podstawie wniosków z analizy tendencji zmian liczby studentów pobierających naukę w uczelniach publicznych i niepublicznych w Polsce w okresie od roku akademickiego 1992/1993 do roku akademickiego 2020/2021 sformułowano wnioski na temat konkurencyjności działalności rekrutacyjnej uczelni publicznych i niepublicznych.

² S. Majewski, *Tendencje zmian w systemie zarządzania oświatą w Polsce doby transformacji ustrojowej (1989-2004)*, Studia Pedagogiczne Akademii Świętokrzyskiej, 15, 2005, s. 125-139.

Uwarunkowania rozwoju szkolnictwa wyższego w Polsce po 1989 roku

Transformacja ustrojowa wywarła duży wpływ na system szkolnictwa wyższego³. Uczelnie publiczne na początku lat 90. odzyskały autonomię instytucjonalną, rozpoczęły działalność otwartą, niezależną, jednak z zachowaniem transparentności i rozliczalności finansowej. Równocześnie do systemu szkolnictwa wyższego wprowadzono mechanizmy konkurencyjne w obszarze dydaktyki i nauki, w efekcie nieomal natychmiast zwiększono liczbę uczelni i kierunków oraz stopniowo stworzono warunki do komercjalizacji wyników badań naukowych⁴. Ustawa z 12 września 1990 r. o szkolnictwie wyższym⁵ stworzyła możliwość zakładania uczelni niepublicznych. W efekcie, w systemie nieomal natychmiast powstały uczelnie niepubliczne, a szybki ich rozwój spowodował, że Polska do dzisiaj znajduje się w czołówce państw europejskich o największym sektorze uczelni niepublicznych⁶.

Twórcy ustawy nie przewidywali tak eksplozyjnego i nietypowego w warunkach europejskich rozwoju sektora niepublicznego. Ponadto, reformy transformacyjne szkolnictwa wyższego dały możliwość tworzenia w systemie nie tylko uczelni niepublicznych, ponieważ Ustawa z dnia 26 czerwca 1997 r. o szkołach zawodowych⁷ zezwoliła na funkcjonowanie uczelni zawodowych, tj. uczelni typu nieuniwersyteckiego. W rezultacie tych regulacji, od 1998 roku władze państwowe utworzyły głównie w miastach tracących na skutek zmian struktury administracyjnej status miast wojewódzkich Państwowe Wyższe

³ S. Majewski, *Tendencje zmian w systemie zarządzania oświatą w Polsce doby transformacji ustrojowej (1989-2004)*, Studia Pedagogiczne Akademii Świętokrzyskiej, 15, 2005, s. 125-139; M. Raczyńska, *Od elitarności do masowości. Stan szkolnictwa wyższego w Polsce po transformacji ustrojowej z 1989 r.*, Poliarchia, (1(01)), 2013, s. 217-244; J. Godłów-Legiędź, *Szkolnictwo wyższe w procesie transformacji ustrojowej w Polsce a jakość kształcenia*, Studia Prawno-Ekonomiczne, (98), 2016, s. 197-219.

⁴ K. Leja, *Instytucja akademicka. Strategia. Efektywność. Jakość*, Gdańskie Towarzystwo Naukowe, 2003.

⁵ Ustawa z dnia 12 września 1990 r. o szkolnictwie wyższym (Dz. U. 1990 nr 65 poz. 385).

⁶ S. Waltoś, J. Woźnicki, A. Jajszczyk, J. Żmija, W. Tłokiński, T. Pomianek, J. Malec, *Perspektywy uczelni niepublicznych w strategiach rozwoju szkolnictwa wyższego*, Oficyna Wydawnicza AFM; M. Marzec, *Profesjonalna usługa edukacyjna jako produkt rynkowy wyższych szkół niepublicznych w Polsce*, Academic Review of Business and Economics, 4, 2003, s. 1-15.

⁷ Ustawa z dnia 26 czerwca 1997 r. o wyższych szkołach zawodowych, (Dz. U. 1997, nr 96 poz. 590).

Szkoły Zawodowe⁸. Trzeba jednak podkreślić, że uregulowania prawne wyznaczyły możliwości rozwoju polskiego systemu szkolnictwa wyższego, a nie były przyczyną powstania uczelni niepublicznych, czy uczelni zawodowych. Szybki rozwój niepublicznego szkolnictwa wyższego był raczej efektem zmian organizacyjnych, jakie nastąpiły w przedsiębiorstwach i zgłaszanego przez przedsiębiorstwa zapotrzebowania na nowe kwalifikacje. Uczelnie niepubliczne zareagowały na to zapotrzebowanie otwierając coraz większą liczbę swoich jednostek i przyjmując coraz większą liczbę studentów. Zwiększony popyt na usługi edukacyjne na poziomie wyższym potęgowany był także sytuacją demograficzną Polski oraz zwiększającymi się aspiracjami edukacyjnymi Polaków⁹. Wszystkie te czynniki spowodowały, że w zaspokojeniu zapotrzebowania na usługi edukacyjne społeczeństwa zaangażowały się zarówno uczelnie publiczne i niepubliczne. Zatem, transformacja rynku pracy oraz zmiany w społeczeństwie będące następstwem transformacji ustrojowej były impulsem powstawania nowych jednostek szkolnictwa wyższego, tj. uczelni niepublicznych. Regulacje prawne dały możliwość zaspokojenia rosnących potrzeb rynku pracy przez konkurencyjne wobec uczelni publicznych uczelnie niepubliczne. Te ostatnie szybko i na trwałe wpisały się w strukturę szkolnictwa wyższego.

Wszystkie zapoczątkowane transformacją ustrojową reformy systemu oświatowego, w tym systemu szkolnictwa wyższego stworzyły podstawy do sprawnej integracji polskiego systemu oświatowego do struktur unijnych. To doświadczenia transformacyjne polskich szkół i uczelni pozwoliły na relatywnie szybkie i sprawne wejście we wspólne inicjatywy edukacji i szkolnictwa wyższego nazywane w Unii Europejskiej procesem bolońskim lub Europą Wiedzy¹⁰. Przystąpienie w 2004 roku Polski do Unii Europejskiej doprowadziło jedynie do harmonizacji działalności polskich uczelni z innymi europejskimi uczelniami i było raczej reformą administracyjną¹¹. Chociaż, fundusze unijne kierowane do polskich publicznych i niepublicznych uczelni umożliwiły wzrost

⁸ M. Switlyk, W. Pasewicz, *Efektywność techniczna kształcenia w państwowych wyższych szkołach zawodowych w latach 2004-2006*, Folia Pomeranae Universitatis Technologiae Stetinensis. Oeconomica, (56), 2009.

⁹ D. Moroń, *Wpływ przemian demograficznych na szkolnictwo wyższe w Polsce*, Studia Ekonomiczne, 290, 2016, s. 107-116; P. Maleszyk, *Migracje młodzieży i ich znaczenie dla potencjału demograficznego miast. Przykład Lublina*, (w:) K. Markowski (red.), *Konsekwencje zmian demograficznych*, Główny Urząd Statystyczny.

¹⁰ M.W. Socha, *Proces boloński: perspektywa jakości kształcenia*, Przegląd Socjologiczny, 60(4), 2011, s. 39-65.

¹¹ M. Chruściel, K. Kłoc, *Polska w Unii Europejskiej – proces akcesyjny i priorytety polskiej polityki w ramach UE, Stosunki międzynarodowe i geopolityka*, Poliarchia, 1, 2017, s. 89-108.

poziomu inwestycji i przyczyniły się do budowy nowej infrastruktury dydaktycznej oraz zakupu nowoczesnego wyposażenia także badawczego i wprowadzenie nowych technologii dydaktycznych¹². Dzięki nim polskie uczelnie, zarówno publiczne, jak i niepubliczne, stały się atrakcyjnym i konkurencyjnym, w sensie technicznym miejscem do zdobywania wiedzy oraz do uzyskiwania wykształcenia wyższego. Polskie szkolnictwo wyższe aktywnie wdrażało założenia Deklaracji Bolońskiej i w ocenie międzynarodowych ekspertów wciąż odznacza się wysokimi osiągnięciami w zakresie zapewnienia jakości kształcenia oraz uznawalności wykształcenia¹³. Idea wprowadzenia procesu bolońskiego wynikała z poglądu, że w Unii Europejskiej niska mobilność zasobów pracy, mała konkurencyjność absolwentów na rynku pracy i wzrost poziomu bezrobocia wśród osób młodych związane są przede wszystkim z brakiem przejrzystości i różnorodności kwalifikacji oferowanych przez europejską oświatę, w tym szkoły wyższe. Deklaracja bolońska w obszarze szkolnictwa wyższego traktowana była jako próba rozwiązania problemów poprzez ujednoczenie systemu oświatowego w Unii Europejskiej, podkreślając rolę uczelni w budowaniu europejskiej przestrzeni gospodarki wiedzy.

Jednak realizacja założeń procesu bolońskiego wymagała nie tylko nowoczesnej infrastruktury, ale przede wszystkim realizacji skutecznego wyrabiania u studentów nawyku ciągłego uczenia się, w którym kluczowa miała być adaptacja idei Long Life Learning. Wymogi procesu bolońskiego spowodowały zmiany organizacyjne w systemie szkolnictwa wyższego oraz zmiany podejścia do kształcenia studentów. Pierwszym krokiem było opisanie procesu kształcenia w oparciu o efekty uczenia się i zharmonizowanie go z systemem wskazanym w Europejskiej Ramie Kwalifikacji¹⁴. W Polsce do dzisiaj istnieją różne rodzaje kwalifikacji, wiele sposobów ich nadawania, a także wiele instytucji, które potwierdzają kwalifikacje w oparciu o różne podstawy prawne. W celu uporządkowania procesu zdobywania i nadawania kwalifikacji w systemie szkolnictwa wyższego m.in.: Instytut Badań Edukacyjnych

¹² U. Sztanderska, J. Liwiński, *Szkolnictwo wyższe* (w:) P. Kowalski, S. Golinowska, B. Błaszczak (red.) *Nasza Europa: 15 lat Polski w Unii Europejskiej*, Wydawnictwo CASE – Centrum Analiz Społeczno-Ekonomicznych, Warszawa, 2019.

¹³ B. Mazurkiewicz, *Proces Boloński a kondycja szkolnictwa wyższego w Polsce*, *Świat Idei i Polityki*, 16(1), 2017, s. 452-469.

¹⁴ A. Kraśniewski, *Jak przygotowywać programy kształcenia zgodnie z wymaganiami Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego?* Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, 2011; M. Rydzewska-Włodarczyk, *Polska Rama Kwalifikacji jako element zintegrowanego systemu kwalifikacji w Polsce*, *Folia Pomeranae Universitatis Technologiae Stetinensis. Oeconomica*, 335(87)2, 2017, s. 245-260.

zrealizował na zlecenie Ministerstwa Edukacji Narodowej projekt mający na celu wdrożenie Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji¹⁵. Zintegrowany System Kwalifikacji z założenia umożliwia porównywanie kwalifikacji nadawanych m.in. przez uczelnie na obszarze całej Unii Europejskiej. W Polsce kwalifikacje włączone do Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji mają określony poziom Polskiej Ramy Kwalifikacji, która jest spójna z opisem efektów uczenia się odnoszących się do poziomów wskazanych w Europejskiej Ramie Kwalifikacji¹⁶. Prace nad Zintegrowanym Systemem Kwalifikacji nie zakończyły się i trwają do dzisiaj. Warto jednak zauważyć, że najważniejsze trudności, jakie stanęły przed polskim systemem szkolnictwa wyższego razem z akcesją Polski do Unii Europejskiej zostały pokonane. Polski system szkolnictwa wyższego m.in. ujednolicił system porównywalności stopni i tytułów akademickich, wprowadził trójstopniowy system studiów i system punktów pozwalający na ich transfer i akumulację (ECTS), rozpoczął proces wzrostu mobilności studentów i nauczycieli akademickich¹⁷. W okresie kilku lat od wejścia Polski do Unii Europejskiej m.in. wprowadzono suplement do dyplomu, powołano Państwową Komisję Akredytacyjną, chociaż wiele problemów wciąż czeka na rozwiązanie, przede wszystkim umiędzynarodowienie studiów oraz wzrost mobilności studentów, absolwentów i nauczycieli akademickich.

W tym okresie kwestie prawne związane z przekształceniami w systemie szkolnictwa wyższego zostały określone w Ustawie z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym¹⁸, która zastąpiła dotąd obowiązującą ustawę z 1990 roku¹⁹. Natomiast, jej nowelizacje wyznaczały kierunki zmian w szkolnictwie wyższym w okresie 2005-2011. Zmiany regulacyjne – nowelizację ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym w 2011 r.²⁰ skoncentrowano na poprawie jakości kształcenia na uczelniach oraz efektywności funkcjonowania

¹⁵ więcej o projekcie IBE, <https://ibe.edu.pl/index.php/pl/projekty-krajowe/zintegrowany-system-kwalifikacji> (dostęp: 30.09.2023).

¹⁶ B. Jakimiuk, *Przygotowanie do kariery zawodowej w kontekście Krajowych Ram Kwalifikacji* (w:) W. Duda, D. Kukła (red.) *Współczesne uwarunkowania rynku pracy*, Wydawnictwo im. Stanisława Podobińskiego Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, 2015.

¹⁷ R. Jeż, *Proces boloński a system szkolnictwa wyższego w Polsce*, *Studia Ekonomiczne*, (131), 2013, s. 91-99.

¹⁸ Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym, (Dz. U. 2005 nr 164 poz. 1365).

¹⁹ Ustawa z dnia 12 września 1990 r. o szkolnictwie wyższym, (Dz. U. 1990 nr 65 poz. 385).

²⁰ Ustawa z dnia 18 marca 2011 r. o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz o zmianie niektórych innych ustaw, (Dz. U. 2011 nr 84 poz. 455).

uczelni. Zmiany pro jakościowe dotyczyły przede wszystkim wprowadzenia Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji z uwzględnieniem oczekiwań studentów dotyczących nowych sposobów uczenia się, aktualizacji programów studiów, wprowadzeniem nowoczesnych metod i narzędzi kształcenia, powiązaniu procesu kształcenia z potrzebami rynku pracy oraz podniesieniu konkurencyjności międzynarodowej studentów i absolwentów polskich uczelni. Zaś, najważniejsze zmiany proefektywnościowe skoncentrowane zostały na wprowadzeniu wymogów wynikających z dyscypliny finansowej i zarządzania uczelnią m.in. wprowadzono odpłatności za kolejne kierunki studiów, ustalono limity całkowitej liczby studentów na studiach stacjonarnych uczelni publicznych. Ponadto, ustanowiono nowy sposób finansowania badań naukowych przez Narodowe Centrum Nauki i zmieniono zasady funkcjonowania Narodowego Centrum Badań i Rozwoju²¹. Dodatkowo, znowelizowano regulacje określające ścieżki awansowe w karierze nauczycieli akademickich, wprowadzono jednoetatowość w uczelniach publicznych.

Okres zmian poakcesyjnych w obszarze szkolnictwa wyższego został podsumowany w 2012 roku m.in. Paktem dla edukacji²². 17 stycznia 2012 r. Związek Nauczycielstwa Polskiego przedstawił rządowi dokument zawierający propozycje dalszego rozwoju polskiej edukacji oraz szkolnictwa wyższego. Uzasadnieniem podjęcia dyskusji było przekonanie, że mimo, iż ostatnie 10 lat było dla polskiej oświaty, w szczególności szkolnictwa wyższego czasem dużych zmian, nie udało się osiągnąć konsensusu co do kierunku, w jakim reformy powinny podążać. Zdaniem autorów dokumentu stan szkolnictwa wyższego w Polsce jest wynikiem zaniedbań inwestycyjnych oraz przyjętego u progu procesu transformacji założenia, że szkolnictwo wyższe i nauka powinny w pełni podlegać mechanizmom wolnorynkowym²³. Dlatego w Pakcie dla edukacji znalazło się szereg rekomendacji mających na celu wzmocnienie polskiego systemu szkolnictwa wyższego, tj.: wzmocnienie pozycji publicznych szkół wyższych, utrzymanie zasady nieodpłatnego kształcenia na studiach stacjonarnych w uczelniach publicznych (na pierwszym kierunku), rozbudowanie systemu stypendiów socjalnych oraz przywrócenie socjalnej roli domom akademickim i stołówkom studenckim, rozszerzenie systemu stypendiów fundowanych przez instytucje i zakłady pracy oraz zwiększenie

²¹ Ustawa z dnia 30 kwietnia 2010 r. o Narodowym Centrum Badań i Rozwoju, (Dz. U. 2010 nr 96 poz. 616).

²² ZNP, *Pakt dla edukacji*, Związek Nauczycielstwa Polskiego, Zarząd Główny, Warszawa, 2011.

²³ Por. M. Raczyńska, *Od elitarności do masowości. Stan szkolnictwa wyższego w Polsce po transformacji ustrojowej z 1989 r.*, *Poliarchia*, (1 (01)), 2013. s. 217-244.

środków na kredyty i pożyczki studenckie. Ważna rekomendacja dotyczyła zwiększenia od roku 2012 poziomu finansowania szkolnictwa wyższego, odpowiednio do zadań dydaktycznych i naukowych, w relacji do wielkości Produktu Krajowego Brutto. Mimo, że rekomendacje wskazywały na konieczność wzrostu nakładów na naukę i obligatoryjne utrzymanie w systemie finansowania uczelni wydzielonych funduszy na badania statutowe, poza pulą środków przydzielanych w postępowaniu konkursowym to Pakt dla edukacji zdefiniował rolę uczelni przede wszystkim jako miejsca kształcenia studentów, a nie ośrodka badawczego, w organizacji którego wymagana jest poprawa warunków nauczania²⁴.

Wiele z zaproponowanych w nowelizacji 2011 roku zmian wpłynęło pozytywnie na rozwój szkolnictwa wyższego w kolejnych latach. Jednak działania, do których uczelnie zostały zobowiązane, tj. podniesienie jakości kształcenia wymagało zapewnienia dodatkowych nakładów finansowych, których ustawa nie zapewniła. Zatem, w świetle braku ustawowych rozwiązań uczelnie zobowiązane jedynie do podniesienia jakości kształcenia i utrzymania dyscypliny finansowej, tworzyły strategie, których celem było poszukiwanie równowagi pomiędzy jakością kształcenia, masowością studiów i powszechnością dyplomu.

Kolejnym ważnym etapem rozwoju szkolnictwa wyższego była zmiana regulacji, w związku z czym w 2018 roku Ustawą z dnia 20 lipca 2018 roku – Prawo o szkolnictwie wyższym²⁵ na nowo uregulowano kwestie prawne związane ze szkolnictwem wyższym oraz działalnością naukową. Ustawa dała uczelniom znaczną swobodę decydowania o swojej strukturze. Zasadniczo, zmieniła układ organów uczelni, w świetle ustawy stały się nimi: rektor, senat i w uczelniach publicznych rada uczelni. Formalnie określiła zakres funkcjonowania organów uczelni, ich kompetencje, sposób wybierania lub powoływania. Zwiększono kompetencje i odpowiedzialność rektora w stosunku do poprzednio obowiązujących przepisów. Rektor otrzymał decydujące znaczenie w kształtowaniu polityki uczelni, w świetle ustawy jest odpowiedzialny za sferę zarządczą oraz pełni funkcję pracodawcy prowadzącego politykę kadrową. Senatowi w nowym kształcie przypisano jak dotąd rolę uchwałodawczą²⁶. Do uczelni publicznych wprowadzono radę uczelni jako nowy organ w ustroju uczelni, której cechą charakterystyczną jest obligatoryjny wymóg

²⁴ ZNP, *Pakt dla edukacji*, Związek Nauczycielstwa Polskiego, Zarząd Główny, Warszawa, 2011.

²⁵ Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r., Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, (Dz. U. 2018 poz. 1668).

²⁶ MNiSW, *Przewodnik po systemie szkolnictwa wyższego i nauki*, Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Warszawa, 2019.

zasiadania w niej minimum 50% osób spoza wspólnoty akademickiej. Ustawa uprawniała do prowadzenia studiów i nadawania stopni naukowej uczelniom, a nie jak dotąd jednostkom organizacyjnym uczelni. W dalszym ciągu klasyfikowała uczelnie na akademickie i zawodowe, uzależniając ich status od wyników parametryzacji. Modyfikacji uległy zasady tworzenia, łączenia i likwidacji uczelni publicznych i niepublicznych. Najważniejszymi zmianami były zmiany w zakresie ścieżek kariery nauczycieli akademickich, które zgodnie z nowymi przepisami mogły być ścieżką dydaktyczną, badawczą lub badawczo-dydaktyczną. W nowej ustawie wprowadzono także nowe stanowiska, istotna zmiana w tym zakresie dotyczyła także usunięcia wymagań czasowych w ich ścieżkach awansowych. Ponadto, ustawa uregulowała prawa i obowiązki studentów i doktorantów.

Proces transformacji systemu szkolnictwa wyższego zapoczątkowany transformacją ustrojową rozpoczął okres zmian organizacyjnych. Zmiany uregulowań prawnych, których system doświadczył stworzył ramy do konkurencyjności uczelni, studentów i absolwentów. Początkowo uczelnie publiczne konkurowały głównie między sobą. Wprowadzenie do systemu szkolnictwa wyższego uczelni niepublicznych spowodowało, że uczelnie publiczne musiały sprostać konkurencji z ich strony. Zmiany trendów gospodarczych i społecznych będących wynikiem transformacji ustrojowej oraz ich elastyczność pozwoliły na ugruntowanie pozycji uczelni niepublicznych w systemie. Akcesja Polski do Unii Europejskiej spowodowała, że uczelnie rozpoczęły funkcjonowanie w warunkach europejskich i naturalnie wymusiła konieczność konkurencyjności polskich uczelni z uczelniami europejskimi. Próba sprostania konkurencji międzynarodowej była zaproponowana Ustawą z dnia 20 lipca 2018 roku – Prawo o szkolnictwie wyższym²⁷ zmiana podejścia do konkurencyjności uczelni, która miała istotny wpływ na sposoby ich finansowania. Obecnie polskie uczelnie, zarówno publiczne, jak i niepubliczne mierzą się z nowymi problemami, z których znaczącym jest malejąca liczba studentów.

²⁷ Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r., Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, (Dz. U. 2018 poz. 1668).

Metodologia badania empiryczne

Celem głównym artykułu jest poznanie uwarunkowań zmian struktury szkolnictwa wyższego w Polsce po 1989 roku oraz przedstawienie ogólnych rezultatów tych zmian. Osiągnięcie tak postawionego celu wymagało przeprowadzenia badania empirycznego, w którym zaplanowano ilościowe przedstawienie ogólnych wyników zmiany liczby studentów w Polsce w latach 1992-2021.

Przegląd literatury pozwolił na sformułowanie następujących hipotez badawczych.

Hipoteza 1. Transformacja ustrojowa zapoczątkowała zmianę struktury w systemie szkolnictwa wyższego i rozpoczęła okres konkurencji między uczelniami publicznymi i niepublicznymi o studentów.

Hipoteza 2. Uczelnie niepubliczne są bardziej konkurencyjne, niż uczelnie publiczne pod względem wyników rekrutacji studentów.

Zakres przedmiotowy badania empirycznego obejmuje zatem, analizę i ocenę tendencji zmian w strukturze systemu szkolnictwa wyższego, tj. zmian liczby studentów pobierających naukę w uczelniach publicznych i niepublicznych. Badaniem objęto studentów pobierających naukę w polskich uczelniach akademickich nadzorowanych przez Ministra Edukacji i Nauki. Strukturę systemu szkolnictwa wyższego analizowano w okresie od roku akademickiego 1992/1993 do roku akademickiego 2020/2021. Rok akademicki 1992/1993 to pierwszy rok akademicki, dla którego Główny Urząd Statystyczny zgromadził kompletne i porównywalne dane. Natomiast, rok akademicki 2020/2021 był ostatnim rokiem, dla którego w chwili przeprowadzenia badania dane zostały opublikowane. Badanie empiryczne przeprowadzono w oparciu o zagregowane dane o liczbie studentów uczelni publicznych i niepublicznych.

Do oceny struktury systemu szkolnictwa wyższego wykorzystano proste miary statystyki opisowej oraz wskaźniki struktury, natomiast tendencję zmian w liczbie studentów oszacowano na podstawie analizy regresji.

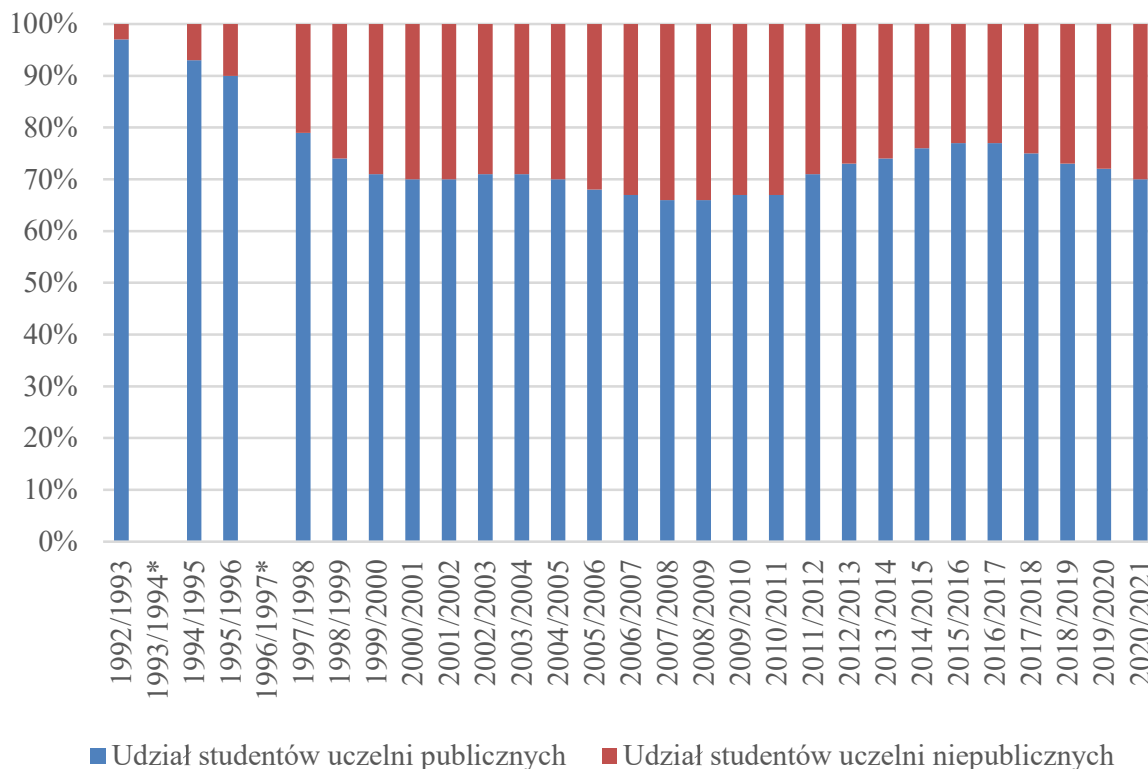
Wyniki badania empirycznego – stylizowane fakty na temat struktury szkolnictwa wyższego

Proces transformacji ustrojowej i przystąpienie Polski do Unii Europejskiej dały podstawę do przeprowadzenia reform i zmian w ustawodawstwie oraz stanowiły najważniejsze czynniki, które ukształtowały współczesny obraz szkolnictwa wyższego w Polsce. System szkolnictwa wyższego jest konkurencyjny, bowiem funkcjonują w nim zarówno uczelnie akademickie i nieakademickie, publiczne i niepubliczne. Możliwość wyboru przez uczniów –

absolwentów szkół średnich miejsca pobierania nauki, tj. wybór pomiędzy uczelniami jest więc przejawem istniejącej wśród uczelni konkurencji o studentów. W rezultacie dokonanych zmian w polskim systemie szkolnictwa wyższego od końca lat 90. ok. 30% studentów pobiera naukę w uczelniach niepublicznych. Szkolnictwo niepubliczne jest więc stałym i ważnym elementem systemu, towarzyszy procesowi upowszechniania wykształcenia wyższego w polskim społeczeństwie i jego duży rozwój wynika z przemian jakie miały miejsce na polskim rynku pracy oraz w polskim społeczeństwie.

Na wykresie 1 zaprezentowano udział liczby studentów uczelni publicznych i niepublicznych w liczbie studentów ogółem w polskim systemie szkolnictwa wyższego w okresie od roku akademickiego 1992/1993 do roku akademickiego 2020/2021.

Wykres 1. Udział liczby studentów uczelni publicznych i niepublicznych w liczbie studentów ogółem w latach akademickich 1992/1993-2020/2021 w Polsce

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: GUS, *Szkolnictwo wyższe i jego finanse w 2020 roku*, 2021, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkolnictwo-wyzsze-i-jego-finanse-w-2020-roku,2,17.html> (dostęp: 30.09.2023).

Biorąc pod uwagę liczbę studentów uczelni niepublicznych początkowo miały niewielki wpływ na strukturę systemu. W miarę upływu czasu następował wzrost liczby studentów pobierających naukę w uczelniach niepublicznych. Od roku

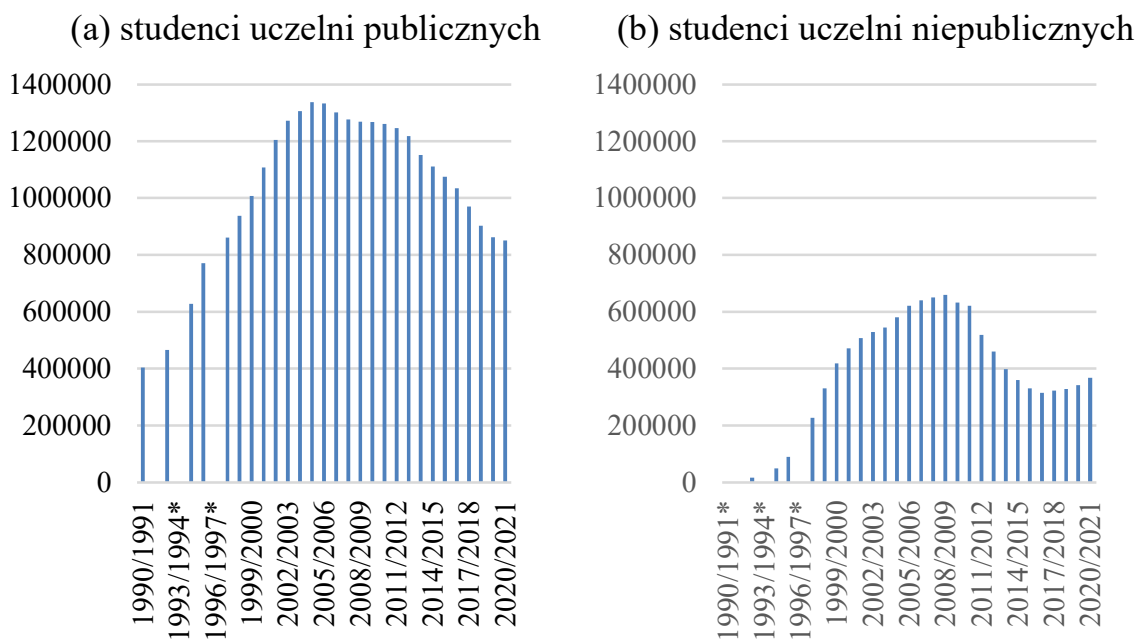
akademickiego 1997/1998 udział liczby studentów pobierających naukę na uczelniach niepublicznych jest względnie stabilny, ulega jedynie okresowo nieznacznym wahaniom. W tym okresie, najmniejszy udział liczby studentów uczelni niepublicznych w ogólnej liczbie studentów zaobserwowano w roku akademickim 1997/1998 (21%), a najwyższych w roku akademickim 2007/2008 (33%). Zatem, uczelnie niepubliczne na stałe wpisały się w strukturę polskiego systemu szkolnictwa wyższego i od lat zajmują w nim znaczącą rolę. W roku akademickim 2020/2021 liczba studentów pobierających naukę na polskich uczelniach wynosiła 1.091.492 studentów, z czego aż 30% studentów wybrało uczelnie niepubliczne²⁸.

W drugim kroku analizy oceniono tendencję zmiany liczby studentów pobierających naukę na uczelniach publicznych i niepublicznych, której wyniki zaprezentowano poniżej.

Na wykresie 2, zgodnie z opisem przedstawiono liczbę studentów pobierających naukę na uczelniach w Polsce, przy czym lewy panel wykresu dotyczy liczby studentów podejmujących kształcenie w uczelniach publicznych, prawy – studentów podejmujących kształcenie w uczelniach niepublicznych. W wyniku przemian jakie nastąpiły w polskim systemie szkolnictwa wyższego liczba studentów ogółem wzrosła gwałtownie, osiągając najwyższą ich liczbę w roku akademickim 2005/2006 (1.301.132 studentów na uczelniach publicznych i 640.313 studentów na uczelniach niepublicznych) w kolejnych latach liczba studentów w Polsce utrzymywała się na względnie stałym poziomie. Dopiero od roku akademickiego 2010/2011 ogólna liczba studentów zmalała, najpierw gwałtownie, później mniej intensywnie, ale systematycznie. Podobne tendencje zmian obserwowane są, zarówno w liczbie studentów uczelni publicznych, jak i uczelni niepublicznych, przy czym liczba studentów podejmujących naukę na uczelniach publicznych wzrastała gwałtownie do roku akademickiego 2004/2005, w przypadku liczby studentów uczelni niepublicznych wzrost obserwowano do roku akademickiego 2008/2009.

²⁸ GUS, (2021), *Szkolnictwo wyższe i jego finanse w 2020 roku*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkolnictwo-wyzsze-i-jego-finanse-w-2020-roku,2,17.html> (dostęp: 30.09.2023).

Wykres 2. Liczba studentów w Polsce od roku akademickiego 1990/1991 do roku akademickiego 2020/2021

Objaśnienia znaków: * brak danych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: GUS, *Szkolnictwo wyższe i jego finanse w 2020 roku, 2021*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkolnictwo-wyzsze-i-jego-finanse-w-2020-roku,2,17.html> (dostęp: 30.09.2023).

Analizę tendencji zmian liczby studentów uczelni publicznych i niepublicznych dokonano w dwóch okresach, zgodnie z obserwowanymi punktami zwrotnymi. W przypadku liczby studentów uczelni publicznych były to okresy: 1990/1991-2004/2005, tj. okres wzrostu liczby studentów podejmujących naukę na uczelniach publicznych oraz 2004/2005-2020/2021, tj. okres zmniejszania się liczby studentów uczelni publicznych. W przypadku liczby studentów uczelni niepublicznych były to odpowiednio okresy: 1990/1991-2008/2009 oraz 2008/2009-2020/2021. Szczegółowe wyniki analizy tendencji zmian liczby studentów uczelni publicznych i niepublicznych przedstawiono w tabeli 1, pełny opis znajduje się w dodatku statystycznym do artykułu w tabeli D1.

Tabela 1. Tendencja zmian liczby studentów uczelni publicznych i niepublicznych – ocena parametrów modelu

	Okres wzrostu liczby studentów*	Okres zmniejszania się liczby studentów*
Liczba studentów uczelni publicznych	$lny_t = 12,87 + 0,0912 \cdot t$	$lny_t = 14,20 - 0,0291 \cdot t$
Liczba studentów uczelni niepublicznych	$lny_t = 10,57 + 0,2080 \cdot t$	$lny_t = 13,38 - 0,0632 \cdot t$

Objaśnienia znaków: * okres wzrostu liczby studentów oznacza: dla uczelni publicznych 1990/1991-2004/2005 oraz dla uczelni niepublicznych 1990/1991-2008/2009; okres zmniejszania się liczby studentów oznacza: dla uczelni publicznych 2004/2005-2020/2021 oraz dla uczelni niepublicznych 2008/2009-2020/2021.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: GUS, *Szkolnictwo wyższe i jego finanse w 2020 roku*, 2021, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkolnictwo-wyzsze-i-jego-finanse-w-2020-roku,2,17.html>, (dostęp: 30.09.2023).

Wyniki zaprezentowane na wykresie 2 i w tabeli 1 wskazują, że wraz z upływem czasu w polskim systemie szkolnictwa wyższego nastąpiła znaczna zmiana tendencji liczby studentów. W rezultacie w polskim systemie szkolnictwa wyższego obserwuje się dwa okresy wahań w liczbie studentów, zarówno na uczelniach publicznych, jak i na uczelniach niepublicznych. Pierwszy okres to okres intensywnego wzrostu liczby studentów, który na uczelniach publicznych trwał do rekrutacji roku akademickiego 2004/2005, a na uczelniach niepublicznych do 2008/2009, co stanowiło punkty zwrotne po przekroczeniu których liczba studentów na obu typach uczelni zmniejszała się. Analiza współczynnika regresji wykazała, że liczba studentów na uczelniach publicznych w okresie wzrostu rosła wolniej w porównaniu z liczbą studentów na uczelniach niepublicznych. Na uczelniach publicznych przeciętnie z roku na rok obserwowano wzrost liczby studentów o 9,12%, przy wzroście liczby studentów uczelni niepublicznych o 20,80%. Spostrzeżenie to, może wskazywać, że uczelnie niepubliczne w okresie pozytywnych tendencji rekrutacyjnych wykazywały się większą agresywnością, ich oferta kształcenia była bardziej elastyczna, przez co działalność rekrutacyjną uczelni niepublicznych w tamtym okresie można ocenić jako bardziej konkurencyjną. Natomiast, w okresie tendencji do zmniejszania się liczby studentów to uczelnie niepubliczne szybciej traciły studentów. Analiza regresji wykazała, że liczba studentów na uczelniach publicznych w okresie negatywnych tendencji rekrutacyjnych zmniejszała się wolniej: przeciętnie z roku na rok liczba studentów na uczelniach publicznych zmniejszała się o 2,91% w porównaniu ze zmniejszaniem się liczby studentów na uczelniach niepublicznych (spadek o 6,32%). Wynik ten może wskazywać, że obecnie kształcenie na uczelniach publicznych lepiej odpowiada potrzebom studentów, przez co to oferta uczelni publicznych staje się bardziej konkurencyjna w porównaniu z ofertą uczelni niepublicznych.

Podsumowanie

Transformacja ustrojowa 1989 roku w Polsce wprowadziła do systemu szkolnictwa wyższego nowe regulacje prawne, których bezpośrednim efektem było stworzenie możliwości dla działalności uczelni niepublicznych. Dodatkowo, dynamiczne zmiany na polskim rynku pracy oraz trendy demograficzne i wzrost aspiracji edukacyjnych polskiego społeczeństwa i w 2004 roku wejście Polski do Unii Europejskiej spowodowały gwałtowny wzrost zainteresowania kształceniem na poziomie wyższym. Szansę tę wykorzystały uczelnie niepubliczne, które relatywnie szybko i jak wskazują wyniki przeprowadzonego badania na stałe wpisały się w strukturę systemu szkolnictwa wyższego w Polsce. Spostrzeżenie to pozwala pozytywnie zweryfikować hipotezę pierwszą. Rozpoczęcie działalności uczelni niepublicznych zapoczątkowało okres walki konkurencyjnej o studentów.

Konkurencja w działalności rekrutacyjnej uczelni publicznych i niepublicznych pojawiła się razem z wprowadzeniem do systemu szkolnictwa wyższego uczelni niepublicznych. Początkowo uczelnie niepubliczne nie zagrażały pozycji uczelniom publicznym, mimo że rekrutowały coraz większą liczbę studentów, w porównaniu z uczelniami publicznymi. Jednak, jak wskazują wyniki badania liczby studentów w Polsce w sytuacji rosnącego zapotrzebowania na usługi edukacyjne na poziomie wyższym uczelnie niepubliczne były bardziej konkurencyjne, w porównaniu z uczelniami publicznymi. Natomiast, w sytuacji malejącego zapotrzebowania nie były one w stanie sprostać konkurencji ze strony uczelni publicznych i traciły studentów szybciej. Wnioski w tej części analizy pozwoliły na częściowe potwierdzenie hipotezy drugiej.

Z uwagi na prostotę metodologiczną zaprezentowaną w badaniu empirycznym, wnioski z analizy zmian liczby studentów w czasie mogą stanowić jedynie podstawę do ogólnej oceny struktury szkolnictwa wyższego w Polsce i jej zmian. Mogą one być, natomiast wyznacznikiem kierunku przyszłych badań nad konkurencyjnością uczelni w systemie szkolnictwa wyższego. Przeprowadzenie badania jakościowego na temat motywacji wyboru uczelni przez studentów uczelni publicznych i niepublicznych rzuciłoby nowe światło na ocenę struktury szkolnictwa wyższego w Polsce i pozwoliłoby na lepsze wyjaśnienie czynników decydujących o poziomie konkurencyjności w rekrutacji studentów polskich uczelni.

Dodatek statystyczny

Tabela D1. Statystyka regresji

	Okres wzrostu liczby studentów*	Okres zmniejszania się liczby studentów*
Liczba studentów uczelni publicznych	$\ln y_t = 12,87 + 0,0912^* \cdot t$ $R^2 = 0,9663$ $F = 373,1811$ Istotność $F = 5,88E-11$ zależność istotna statystycznie	$\ln y_t = 14,20 - 0,0291^* \cdot t$ $R^2 = 0,9042$ $F = 141,6703$ Istotność $F = 4,83E-09$ zależność istotna statystycznie
Liczba studentów uczelni niepublicznych	$\ln y_t = 10,57 + 0,2080^* \cdot t$ $R^2 = 0,7889$ $F = 56,0577$ Istotność $F = 1,93E-06$ zależność istotna statystycznie	$\ln y_t = 13,38 - 0,0632^* \cdot t$ $R^2 = 0,7782$ $F = 38,6136$ Istotność $F = 6,59E-05$ zależność istotna statystycznie

* $p < 0,001$, współczynnik kierunkowy istotny statystycznie

Źródło: Opracowania własne.

Bibliografia

1. Chruściel M., KloC K., *Polska w Unii Europejskiej – proces akcesyjny i priorytety polskiej polityki w ramach UE*, Stosunki międzynarodowe i geopolityka, Poliarchia, 1, 2013, s. 89-108.
2. Godłów-Legiędź J., *Szkolnictwo wyższe w procesie transformacji ustrojowej w Polsce a jakość kształcenia*, Studia Prawno-Ekonomiczne, (98), 2016, s. 197-219.
3. GUS, (2021), *Szkolnictwo wyższe i jego finanse w 2020 roku*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkolnictwo-wyzsze-i-jego-finanse-w-2020-roku,2,17.html> (dostęp: 30.09.2023).
4. Jakimiuk B., *Przygotowanie do kariery zawodowej w kontekście Krajowych Ram Kwalifikacji* (w:) Duda W., Kukła D. (red.) *Współczesne uwarunkowania rynku pracy*, Wydawnictwo im. Stanisława Podobińskiego Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, 2015.
5. Jeż R., *Proces boloński a system szkolnictwa wyższego w Polsce*, Studia Ekonomiczne, (131), 2013, s. 91-99.
6. Kraśniewski A., *Jak przygotowywać programy kształcenia zgodnie z wymaganiami Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego?*, Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, 2011.
7. Leja K., *Instytucja akademicka. Strategia. Efektywność. Jakość*, Gdańskie Towarzystwo Naukowe, 2003.
8. Majewski S., *Tendencje zmian w systemie zarządzania oświatą w Polsce doby transformacji ustrojowej (1989-2004)*, Studia Pedagogiczne Akademii Świętokrzyskiej, 15, 2005, s. 125-139.

9. Maleszyk P., *Migracje młodzieży i ich znaczenie dla potencjału demograficznego miast. Przykład Lublina* (w:) Markowski K. (red.), *Konsekwencje zmian demograficznych*, Główny Urząd Statystyczny, 2022.
10. Marzec M., *Profesjonalna usługa edukacyjna jako produkt rynkowy wyższych szkół niepublicznych w Polsce*, *Academic Review of Business and Economics*, 4, 2023, s. 1-15.
11. Mazurkiewicz B., *Proces Boloński a kondycja szkolnictwa wyższego w Polsce*, *Świat Idei i Polityki*, 16(1), 2017, s. 452-469.
12. MNiSW, *Przewodnik po systemie szkolnictwa wyższego i nauki*, Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Warszawa 2019.
13. Moroń D., *Wpływ przemian demograficznych na szkolnictwo wyższe w Polsce*, *Studia Ekonomiczne*, 290, 2016, s. 107-116.
14. Raczyńska M., *Od elitarności do masowości. Stan szkolnictwa wyższego w Polsce po transformacji ustrojowej z 1989 r.*, *Poliarchia*, (1(01)), 2013, s. 217-244.
15. Rydzewska-Włodarczyk M., *Polska Rama Kwalifikacji jako element zintegrowanego systemu kwalifikacji w Polsce*, *Folia Pomeranae Universitatis Technologiae Stetinensis. Oeconomica*, 335(87)2, 2017, s. 245-260.
16. Socha M. W., *Proces boloński: perspektywa jakości kształcenia*, *Przegląd Socjologiczny*, 60(4), 2011, s. 39-65.
17. Switlyk M., Pasewicz W., *Efektywność techniczna kształcenia w państwowych wyższych szkołach zawodowych w latach 2004-2006*, *Folia Pomeranae Universitatis Technologiae Stetinensis. Oeconomica*, (56), 2009.
18. Sztanderska U., Liwiński J., *Szkolnictwo wyższe* (w:) Kowalski P., Golinowska S., Błaszczak B. (red.), *Nasza Europa: 15 lat Polski w Unii Europejskiej*, Wydawnictwo CASE – Centrum Analiz Społeczno-Ekonomicznych, Warszawa 2019.
19. Ustawa z dnia 12 września 1990 r. o szkolnictwie wyższym (Dz. U. 1990 nr 65 poz. 385).
20. Ustawa z dnia 18 marca 2011 r. o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz o zmianie niektórych innych ustaw, (Dz. U. 2011 nr 84 poz. 455).
21. Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, (Dz. U. 2018 poz. 1668).
22. Ustawa z dnia 26 czerwca 1997 r. o wyższych szkołach zawodowych, (Dz. U. 1997 nr 96 poz. 590).
23. Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym, (Dz. U. 2005 nr 164 poz. 1365).

24. Ustawa z dnia 30 kwietnia 2010 r. o Narodowym Centrum Badań i Rozwoju, (Dz. U. 2010 nr 96 poz. 616).
25. Waltoś S., Woźnicki J., Jajszczyk A., Żmija J., Tłokiński W., Pomianek T., Malec J., *Perspektywy uczelni niepublicznych w strategiach rozwoju szkolnictwa wyższego*, Oficyna Wydawnicza AFM, 2010.
26. Zagóra-Jonszta U., *Polscy ekonomiści o przebiegu i skutkach transformacji*, Studia Ekonomiczne, 316, 2017, s. 208-219.
27. ZNP, *Pakt dla edukacji*, Związek Nauczycielstwa Polskiego, Zarząd Główny, Warszawa 2011.

COMMENTS ON CHANGES IN THE STRUCTURE OF HIGHER EDUCATION IN POLAND – CONDITIONS AND RESULTS

The aim of the article is to understand the determinants of changes in the structure of higher education in Poland after 1989 and to present their general effects. The literature searched for turning points that Polish higher education experienced after 1989. It was shown that political changes directly influenced the transition of the higher education system towards the free market, which resulted in the launch of private universities. The mixed structure of the higher education system, i.e. the simultaneous operation of public and private universities, introduced competitive mechanisms in which the student recruitment mechanism was important. The article conducted empirical research, focusing on the quantitative presentation of the overall effects of changes in the structure of higher education in Poland in the years 1992-2021 in terms of changes in the number of students. The analysis used statistical inference based on the results of regression analysis. The results of the study on the number of students in Poland indicate that in a situation of growing demand for higher-level educational services, non-public universities were characterized by higher recruitment dynamics and were more competitive compared to public universities. However, in a situation of decreasing demand, they were unable to cope with the competition from public universities – they lost students faster.

Keywords: political transformation, higher education system, university, student, Poland.